

ЮВШИН В. В.,

здобувач наукової лабораторії з проблем
протидії злочинності
(Навчально-науковий інститут № 1
Національної академії внутрішніх справ)

УДК 341.231.14:343.121.4

DOI <https://doi.org/10.32842/2078-3736/2023.6.94>

ЗАСАДИ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ПРАВ ПІДОЗРЮВАНОВОГО НА СТАДІЇ ДОСУДОВОГО РОЗСЛІДУВАННЯ: ПРАКТИКА ЄВРОПЕЙСЬКОГО СУДУ З ПРАВ ЛЮДИНИ

Проаналізовано окремі засади кримінального провадження, яким повинні відповідати зміст та форма кримінального провадження, у тому числі, в умовах воєнного стану.

Розглянуто рішення Європейського суду з прав людини, які відображають основні принципи, закріплені у статтях 5 та 6 Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод, окреслено деякі факти порушень прав підозрюваного на стадії досудового розслідування в нашій країні та в інших державах. Аргументовано, що практика Європейського суду з прав людини додатково забезпечує гарантії прав і свобод підозрюваного шляхом недопущення вчинення правоохоронними органами дій, які порушують норми Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод.

Наголошено на важливості дотримання вимог Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод при розгляді кримінальних проваджень в умовах воєнного стану.

Встановлено, що в Україні відсутній правовий механізм прямого застосування на стадії досудового розслідування прецедентних рішень Європейського суду з прав людини, окрім відповідних змін на цій підставі в чинному кримінальному процесуальному законодавстві, а тому, враховуючи недосконалість національної законопроектної і законодавчої діяльності, такий досвід наразі не використовується на практиці.

Зроблено висновки, що засади забезпечення прав підозрюваного на стадії досудового розслідування полягають в урахуванні норм Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод, висновків, викладених у рішеннях Європейського суду з прав людини, в діяльності правоохоронних органів, який повинен стати пріоритетним напрямком їхньої діяльності, а процесуальна форма здійснення їхніх повноважень має бути орієнтована на запобігання порушенням прав підозрюваного на стадії досудового розслідування.

Ключові слова: *забезпечення прав і свобод, захисник, досудове розслідування, підозрюваний, право на захист, сторони кримінального провадження.*

Yuvshyn V.V. Principles of protecting the rights of a suspect at the stage of pre-trial investigation: practice of the European Court of Human Rights

The article analyzes certain principles of criminal proceedings that must be met by the content and form of criminal proceedings, including in martial law.

The decisions of the European Court of Human Rights, which reflect the basic principles enshrined in Articles 5 and 6 of the Convention for the Protection of Human Rights and Fundamental Freedoms, are reviewed, and some facts of violations of the rights of a suspect at the stage of pre-trial investigation in our country and in

other states are outlined. It is argued that the practice of the European Court of Human Rights additionally provides guarantees of the rights and freedoms of a suspect by preventing law enforcement agencies from committing actions that violate the norms of the Convention for the Protection of Human Rights and Fundamental Freedoms.

The importance of complying with the requirements of the Convention for the Protection of Human Rights and Fundamental Freedoms when considering criminal proceedings under martial law is emphasized.

It has been established that Ukraine lacks a legal mechanism for direct application of precedent decisions of the European Court of Human Rights at the stage of pre-trial investigation, except for relevant changes on this basis in the current criminal procedural legislation, and therefore, given the imperfection of national legislative and legislative activity, such experience is currently not used in practice.

It has been concluded that the principles of ensuring the rights of the suspect at the stage of pre-trial investigation consist in taking into account the norms of the Convention for the Protection of Human Rights and Fundamental Freedoms, the conclusions set out in the decisions of the European Court of Human Rights, in the activities of law enforcement agencies, which should become a priority area of their activity, and the procedural form of exercising their powers should be focused on preventing violations of the rights of the suspect at the stage of pre-trial investigation.

Key words: ensuring rights and freedoms, defense attorney, pre-trial investigation, suspect, right to defense, parties to criminal proceedings.

Постановка проблеми. Основна функція державної політики в усіх країнах світу полягає в захисті прав людини, збереженні життя та гідності, забезпеченні конституційних прав і свобод, а також у гарантуванні безпеки життєвих умов, недоторканності та територіальної цілісності. Ці незмінні константи в умовах російсько-української війни спричинили розхитування цієї демократичної та правової бази, оскільки щодня держава-агресор вчиняє нові злочини на території України та порушує права і свободи всіх громадян. Тому захист прав, свобод та законних інтересів учасників кримінального провадження, а також забезпечення швидкого, повного та неупередженого розслідування і судового розгляду набувають сьогодні особливого значення. При цьому стадія досудового розслідування є як ніколи важливою, оскільки саме вона повинна ефективно, всебічно, повно та неупереджено з'ясувати всі аспекти кримінального провадження [1, с. 739].

Утім не всі норми, які визначають загальні засади кримінального провадження в цілому, і підозрюваного зокрема, сьогодні діють ефективно, що є свідченням актуальності вказаної проблеми. Європейський суд з прав людини (далі – ЄСПЛ, Суд) неодноразово звертав на це увагу та виніс значну кількість рішень проти України з даного приводу, наголошуючи на важливості забезпечення прав підозрюваного у кримінальному процесі.

Стан опрацювання проблематики. Теоретичне підґрунтя для порівняння та взаємозв'язку міжнародного законодавства з прав людини та українського законодавства, що регулює суспільні відносини у сфері кримінального судочинства, сформоване низкою науковців. Так, у працях О. М. Бандурки, А. Ф. Волобуєва, К. Ф. Гуценко, Л. В. Головка, І. В. Глов'юк, С. О. Заїки, О. В. Капліної, О. І. Коровайка, А. В. Мельниченка, В. В. Назарова, Д. В. Сімоновича, С. В. Слінька, В. М. Тертишника, С. В. Шевчука, О. Г. Шило, А. Ю. Шумилова та тінших обговорювалося питання інтеграції міжнародних нормативних актів з прав людини в українське законодавство.

Мета наукової статті – встановити ефективність правозастосування норм, що забезпечують права підозрюваних на основі аналізу положень Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод, висновків, окреслених у рішеннях Європейського суду з прав людини, та надати пропозиції щодо її підвищення.

Виклад основного матеріалу. В статті 7 КПК України задекларовано загальні засади кримінального провадження, зміст та форма яких мають відповідати загальним засадам

кримінального провадження, перелік яких у ній визначено. Зміст і форма кримінального провадження за відсутності підозрюваного або обвинуваченого (*in absentia*) повинні відповідати загальним засадам кримінального провадження, зазначеним у частині першій цієї статті, з урахуванням особливостей, встановлених законом. Водночас, вказана норма статті покладає на сторону обвинувачення обов'язок використовувати всі передбачені законом можливості з метою дотримання прав підозрюваного чи обвинуваченого [2].

Що стосується воєнного стану, то законодавець зазначає, що відповідно зміст та форма кримінального провадження повинні відповідати засадам, визначеним у ч. 1 ст. 7 КПК України, з урахуванням особливостей здійснення кримінального провадження, передбачених розділом IX¹ КПК України [2].

Важливо сказати, що з огляду на вимоги ст. 8 КПК України у кримінальному провадженні застосовується принцип верховенства з урахуванням досвіду Європейського суду з прав людини (ЄСПЛ) [2].

Так, ст. 9 КПК України зобов'язує суд, слідчого суддю, прокурора, керівника органу досудового розслідування, слідчого, інших службових осіб органів державної влади під час кримінального провадження неухильно дотримуватися вимог Конституції України, кримінального процесуального законодавства, міжнародних угод, які отримали згоду Верховної Ради України на їх обов'язковість, а також вимог інших законодавчих актів [3, с. 38-39].

Для більш повного розгляду питань у цій сфері доцільно розглянути рішення ЄСПЛ, які відображають основні принципи, закріплені у статтях 5 та 6 Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод (Конвенції), а також факти порушень прав людини під час досудового розслідування в нашій країні та в інших державах.

Одним з основоположних принципів демократичної держави є презумпція невинуватості. Ця вимога про те, що особа, обвинувачена у вчиненні кримінального правопорушення, вважається невинуватою доти, доки її вину не буде доведено в законному порядку, закріплена не лише у п. 2 ст. 6 Конвенції, а й в інших нормах міжнародного права, що застосовуються до нашої країни.

Наприклад, згідно з ч. 1 ст. 11 Загальної декларації прав людини кожна людина, обвинувачена у вчиненні злочину, має право вважатися невинною доти, поки її винність не буде встановлена в законному порядку шляхом прилюдного судового розгляду, при якому їй забезпечують усі можливості для захисту [4].

У свою чергу, з пункту 2 ст. 14 Міжнародного пакту про громадянські і політичні права, слідує, що кожен обвинувачений в кримінальному злочині має право вважатися невинним, поки винність його не буде доведена згідно з законом [5].

Стаття 62 Конституції України, яка є нормою прямої дії (згідно зі статтею 8 Основного Закону), зазначає, що особа вважається невинуватою у вчиненні злочину і не може бути піддана кримінальному покаранню, поки її вина не буде доведена в установленому законом порядку та підтверджена обвинувальним вироком суду. Ніхто не зобов'язаний доводити свою невинуватість у скоєнні злочину. Обвинувачення не може базуватися на доказах, отриманих незаконним шляхом, а також на припущеннях. Усі сумніви щодо доведеності вини особи трактуються на її користь [6; 3, с. 39-40].

У цьому випадку, ст. 17 КПК України проголошує, що особа вважається невинуватою у вчиненні кримінального правопорушення і не може бути піддана кримінальному покаранню, доки її вину не буде доведено в порядку, передбаченому кримінальним процесуальним законодавством, і встановлено обвинувальним вироком суду, що набрав законної сили. Ніхто не зобов'язаний доводити свою невинуватість у вчиненні кримінального правопорушення і має бути виправданим, якщо сторона обвинувачення не доведе винуватість особи поза розумним сумнівом. Підозра, обвинувачення не можуть ґрунтуватися на доказах, отриманих незаконним шляхом. Усі сумніви щодо доведеності вини особи тлумачаться на користь такої особи. Поводження з особою, вина якої у вчиненні кримінального правопорушення не встановлена обвинувальним вироком суду, що набрав законної сили, має відповідати поведженню з невинуватою особою [2].

Проте принцип презумпції невинуватості, закріплений у ч. 2 ст. 6 Конвенції та інших міжнародно-правових документах, що набули чинності в Україні [7; 8].

Як зазначає Г. Ю. Юдківська, презумпція невинуватості є основою для ряду процесуальних прав і гарантій, що стосуються підозрюваних, обвинувачених та підсудних. Без цих гарантій неможливе забезпечення справедливого судочинства. Цей принцип визначає напрямок подальшого розвитку права людини на справедливий суд, тому ефективна реалізація презумпції невинуватості на всіх етапах кримінального процесу залишається одним із ключових завдань науки та практики [8; 3, с. 40].

Постійний прогрес технічних засобів і тактичних методів розкриття злочинів та зростання вимог до справедливості судового розгляду в міру наближення українського законодавства та судової практики до міжнародних стандартів, вимагають переосмислення сутності презумпції невинуватості на всіх етапах кримінального провадження та оновленого тлумачення принципів, що впливають з цієї засади.

Усталена практика органів досудового розслідування показує, що дотримання принципу презумпції невинуватості не є головним при ухваленні процесуальних рішень посадовими особами.

Аналіз кримінальних проваджень показує, що коли слідчі та прокурори приймають процесуальні рішення у кримінальному провадженні (наприклад, про призначення експертизи, визнання ключових доказів тощо), мотивуючою частиною рішення є встановлення факту вчинення особою злочину, навіть якщо

ця особа не має жодного процесуального статусу в даному провадженні.

При складанні повідомлення про підозру, після викладення обставин вчинення кримінального правопорушення, уповноважена особа зазвичай зазначає, що «своїми умисними діями особа, яка стане підозрюваним (цей статус вона отримує після вручення письмового повідомлення про підозру у кримінальному провадженні), вчинила кримінальне правопорушення, передбачене відповідною статтею КК України, із зазначенням диспозиції цієї статті» [3, с. 41].

Водночас, відповідно до загальновідомих вимог міжнародного права, до яких Україна вже давно приєдналася, лише суд має право назвати особу злочинцем у вирокі, за умови, що вина повністю доведена.

Примітно, що ці положення зазначені в рішенні ЄСПЛ у справі «Грабчук проти України» (заява №8599/02) від 21 вересня 2006 року [9]. Заявниця звернулася до ЄСПЛ на підставі постанови слідчого про закриття кримінальної справи через закінчення строків давності, а також рішення суду, які містили висловлення переконання органів слідства та суду щодо вчинення нею інкримінованих злочинів (розкрадання державного майна, халатність).

У пунктах 42 і 45 рішення Суду зазначається: «Презумпція невинуватості порушується, коли висловлювання посадової особи щодо особи, яка обвинувачується у вчиненні злочину, відображає погляд на провину цієї особи, не встановлену згідно закону. Цього достатньо навіть за відсутності формального висновку про те, що посадова особа має певні підстави вважати особу винною. Межі п. 2 ст. 6 Конвенції не обмежуються лише порушенням кримінальної справи, а також поширюються на судові рішення, ухвалені після припинення переслідування або після винесення вироку» [10, с. 41].

Іншою показовою справою є справа «Луценко проти України» (заява № 6492/11) від 3 липня 2012 року. Аналіз рішення ЄСПЛ у цій справі дав наступний висновок: «Інші підстави для тримання заявника під вартою, а саме його відмова від дачі показань та визнання ним своєї вини, за своєю природою є несумісними з правом не давати свідчення проти себе та з ключовими елементами концепції справедливого судового розгляду, а саме з презумпцією невинуватості. У контексті вибору запобіжного заходу у вигляді тримання під вартою наведені причини викликають особливе занепокоєння, оскільки вони вказують на те, що особа може бути покарана за реалізацію свого права на справедливий судовий процес. Суд також занепокоєний тим, що національні суди прийняли та підтримали такі доводи при ухваленні рішення про тримання заявника під вартою...» [11].

Отже, ЄСПЛ чітко дотримується позиції, що презумпція невинуватості порушується, коли судові рішення або висловлювання посадової особи щодо обвинуваченого містять думку про його провину, якщо ця вина не була доведена у порядку, передбаченому законом. Навіть якщо немає формального висновку про вину особи, достатньо, щоб існували певні підстави вважати, що суд або посадова особа ставляться до обвинуваченого як до винного у вчиненні злочину [3, с. 41].

Слід чітко розрізняти ситуації, коли особу лише підозрюють у вчиненні певного злочину, і випадки, коли вона відкрито визнає свою провину. ЄСПЛ неодноразово наголошував на важливості вибору слів у твердженнях посадових осіб про обвинуваченого (рішення у справі «Бюмер проти Німеччини»).

Таким чином, Суд вкотре вказує, що принцип презумпції невинуватості, закріплений у п. 2 ст. 6 Конвенції, є одним з аспектів права на справедливий судовий розгляд кримінальної справи, гарантованого п. 1 ст. 6 Конвенції [12].

Важливою засадою забезпечення кримінального провадження є забезпечення підозрюваному, обвинуваченому, виправданому, засудженому права на захист.

Принцип забезпечення підозрюваному права на захист є конституційним принципом, який відповідає всім вищезазначеним критеріям і має неухильно дотримуватися на всіх стадіях кримінального провадження. Ця засада посилює змагальність кримінального провадження та виступає ключовою гарантією прийняття законного, обґрунтованого та справедливого рішення. [2].

В Інформаційному листі «Про практику забезпечення судами права на захист у кримінальному провадженні», **Вищий спеціалізований суд України з розгляду цивільних і кримінальних справ (ВССУ) зазначає, що ст. 129 Конституції України, право на захист визначає як одну з основних засад судочинства, тоді як в ст. 7 КПК України право за захист є засадою забезпечення кримінального провадження** [13].

Крім того, ст. 59 Конституції України проголошує право кожного на правову допомогу та вільний вибір захисника своїх прав, а ст. 63 Конституції України закріплює право на захист підозрюваного, обвинуваченого чи підсудного.

Стаття 20 КПК України закріплює право підозрюваного, обвинуваченого, виправданого та засудженого на захист. Це право включає можливість надання усних або письмових пояснень щодо підозри чи обвинувачення, збір і подання доказів, особисту участь у кримінальному провадженні, користування правовою допомогою захисника, а також реалізацію інших процесуальних прав, задекларованих кримінальним процесуальним законодавством [2].

Відповідно обов'язок слідчого, прокурора, слідчого судді та суду полягає у тому, щоб роз'яснити підозрюваному, обвинуваченому його права та забезпечити право на кваліфіковану правничу допомогу з боку захисника, якого він вибрав або якого йому надали.

Гарантії права на захист обвинуваченого, підозрюваного на міжнародному рівні закріплені у п. 3 ст. 6 Європейсько конвенції з прав людини (Конвенції). Таким чином, права, гарантовані Конвенцією кожному підозрюваному, обвинуваченому у кримінальному правопорушенні, певною мірою відтворені в ст. ст. 42, 48, 49, 290 та інших нормах КПК України, а саме: право підозрюваного, обвинуваченого знати, у скоєнні якого кримінального злочину його підозрюють, звинувачують; право мати достатній час та можливість для підготовки свого захисту; захищати себе особисто чи з допомогою захисника; за відсутності коштів, право на безоплатну правову допомогу; право на допит свідка особисто, або з допомогою захисника (адвоката); право на безкоштовну допомогу перекладача тощо [2].

Залучення захисника може здійснюватися слідчим, прокурором, слідчим суддею або судом у інших випадках, передбачених законодавством, яке регулює надання безкоштовної правової допомоги.

У кримінальному провадженні, що здійснюється на основі угоди між сторонами, право на захист забезпечується відповідно до вимог ч. 4 або ч. 5 ст. 474 КПК України. Суд при цьому враховує право на безкоштовну правову допомогу відповідно до порядку та

випадків, визначених законодавством, а також право на наявність захисника, включаючи можливість особистого захисту. Додатково, у випадках, зазначених у ст. 52 КПК України (якщо є підстави для укладення угоди), обвинуваченому повинен бути призначений захисник [2; 13].

Як справедливо зазначається в Інформаційному листі ВССУ, є вагомим складовою права на захист у кримінальному провадженні є також забезпечення ефективності захисту та створення умов для вільного вибору захисника. Недотримання цих елементів права на захист, навіть за умови залучення захисника до провадження на різних стадіях, може призвести до серйозного порушення вимог КПК і стати підставою для скасування судового рішення.

Про необхідність більш ефективного забезпечення реалізації підозрюваним свого права на захист свідчать і рішення ЄСПЛ.

Наприклад, Одним із рішень Європейського суду з прав людини, яке стосується права на ранній доступ до адвоката в Україні, є справа «Сітневський та Чайковський проти України», ухвалена 10 листопада 2016 року (заяви № 48016/06 та № 7817/07) [14]. Заявники зазначали про порушення принципу справедливого судового розгляду, оскільки українські суди базували свої рішення на свідченнях, від яких вони та їхні спілники згодом відмовилися. Окрім того, перший заявник стверджував, що не мав достатніх можливостей для підготовки свого захисту, а також що його право на отримання юридичної допомоги було порушено [14]. Можна також привести рішення ЄСПЛ по справі «Аграчова та інші проти України» від 6 грудня 2018 року (заява № 11109/09 та 3 інші заяви), згідно з яким Суд однострійно ухвалив рішення на користь заявника та постановив, що держава зобов'язана виплатити компенсацію в розмірі, зазначеному в заяві та додатках, тощо. [15].

10 червня 2021 року ЄСПЛ виніс рішення по справі «Бало-Балицький та інші проти України» (заяви № 2987/20 від 21.12.2019, № 22588/20 від 13.05.2020, № 25868/20 від 03.06.2020 та №31881/20 від 07.07.2020) щодо порушення ч. 1 ст. 6 та ст. 13 Конвенції у зв'язку з відсутністю ефективного засобу юридичного захисту із зобов'язанням держави сплатити суми компенсації [16]. Між тим, серед рішень ЄСПЛ по порушенню вказаного вище права підозрюваного (обвинуваченого) у кримінальному провадженні також можна згадати і рішення по справах «Головко проти України» від 23 січня 2020 року (заява № 2053/09) [17], «Дацьков та інші проти України» від 24 лютого 2022 року (заява № 14609/20 та 2 інші заяви) [18], рішення по справі від 22 вересня 2022 року «Васильков проти України» (заява № 77801/13) [19] та інші.

Показовим, на нашу думку, є рішення ЄСПЛ у справі «Нечипорук і Йонкало проти України» (заява № 42310/04) від 21 липня 2011 року. Зокрема, Суд встановив, що були порушені вимоги пункту 1 та підпункту «с» пункту 3 статті 6 Конвенції. Це сталося через те, що зізнання заявника у вчиненні злочину, отримане під тиском катування, було визнане судами як доказ. Таке рішення є порушенням зазначеної статті, незалежно від того, як це зізнання вплинуло на рішення суду та скільки підтверджень таких свідчень було надано заявником пізніше. Як підозрюваний у злочині, що відповідно до національного законодавства передбачає обов'язкову участь захисника, заявник не мав можливості скористатися послугами адвоката в цей період. Крім того, суди не надали достатнього обґрунтування для винесення обвинувального вироку у справі заявника [20].

Доречно також назвати і рішення ЄСПЛ по справах про порушення ст. 6 Конвенції в інших країнах. Наприклад, у рішенні ЄСПЛ від 13 лютого 2001 року справі «Кромбах проти Франції» (заява № 29731/96) вказано, що «хоча право кожної особи, обвинувачуваної у вчиненні кримінального правопорушення, на ефективний захист адвокатом не є абсолютним, воно становить одну з головних підвалин справедливого судового розгляду» [21].

Крім того, можуть бути порушені й інші права та свободи підозрюваних. По-перше, це стосується права на свободу, оскільки особа може бути позбавлена можливості вільно пересуватися та обирати місце проживання, що суперечить вимогам закону (наприклад, перевищення термінів утримання під вартою, незаконне або з порушенням законних процедур

затримання, неправомірне поміщення до спеціалізованих закладів для утримання підозрюваних, обвинувачених, підсудних тощо). По-друге, можуть мати місце випадки, коли при затриманні не повідомляють про причини арешту, не роз'яснюють права, або не надають захисника. Право на свободу закріплене в ст. 29 Конституції України, ст. 12 КПК України та ст. 5 Конвенції [22].

Варто звернути увагу на ще один виклик, з яким стикається Україна – дотримання вимог Конвенції під час розгляду кримінальних проваджень в умовах воєнного стану. Це стосується обвинувачень як у загальнокримінальних злочинах, так і у воєнних злочинах, геноциді та злочинах проти людяності. У цьому контексті особливо важливим є дотримання положень статей 5 та 6 Конвенції, які гарантують право на справедливий суд, а також на свободу та особисту недоторканність, зокрема при застосуванні запобіжних заходів. Крім того, необхідно враховувати положення ст. 7 Конвенції, оскільки вона забезпечує право, яке не може бути обмеженим під час надзвичайних ситуацій [1, с. 741–742].

Практика ЄСПЛ щодо порушень встановлених норм в Україні залишається досить маловідомою, що було підтверджено у справі «Веренцов проти України» (заява № 20372/11). У цій справі заявник висловив скаргу на те, що призначене йому покарання суперечило ст. 11 Конвенції, а також на порушення його права на захист. Він також зазначив, що суд першої інстанції відхилив його клопотання про допит свідків і перегляд відеозаписів мирного пікетування відповідно до пункту 1 та підпунктів b, c і d пункту 3 статті 6 Конвенції [23].

Уряд подав до ЄСПЛ заяву *ex parte* з проханням виключити справу з реєстру, але ЄСПЛ відмовив у цьому клопотанні та продовжив розгляд справи. У зв'язку з цим, національний суд встановив, що не було достатніх підстав для такого рішення, яке порушує положення зазначених норм. Оскільки колабораціонізм є кримінальним злочином, практично важко застосувати положення ст. 438 КК України, що ускладнює дотримання принципів ст. 7 Конвенції [1, с. 742].

У цьому контексті важливо зосередитися на методології аналізу елементів рішень ЄСПЛ та на підвищенні їхньої ефективності, що має на меті вирішення проблем кримінальної юстиції.

Висновки. З наведеного вище дослідження можна зробити кілька висновків. По-перше, національне законодавство України, зокрема кримінальне процесуальне законодавство корелюється з нормами міжнародного права, а саме Європейської конвенція з прав людини, в частині забезпечення прав підозрюваних (обвинувачених) у кримінальному провадженні. По-друге, в Україні відсутній правовий механізм прямого застосування на стадії досудового розслідування прецедентних рішень Європейського суду з прав людини, окрім відповідних змін на цій підставі в чинному українському кримінально-процесуальному законодавстві, а тому, враховуючи недосконалість українського законодавства та законодавчої діяльності, такий досвід наразі не використовується на практиці. По-третє, Європейський суд з прав людини надає прецедентні рішення державам, які є учасниками складного правового поля, в якому діють правові системи з різними типами прецедентів. Широке поширення прямого застосування прецедентів ЄСПЛ у кримінальному провадженні без внесення відповідних змін до Конституції України та КПК України може призвести до підміни законодавця суддею, що суперечитиме принципу поділу влади та може негативно вплинути на засади законності та правової визначеності.

Список використаних джерел:

1. Тітко Е. В., Білоусова К. В. Особливості захисту прав людини в практиці ЄСПЛ проти РФ в умовах збройного конфлікту. *Юридичний науковий електронний журнал*. № 4/2023. С. 739-742. DOI: <https://doi.org/10.32782/2524-0374/2023-4/179>
2. Кримінальний процесуальний кодекс України : Закон України від 13 квіт. 2012 р. № 4651-VI. *Відомості Верховної Ради України*. 2013. № 9–10, № 11–12, № 13. Ст. 88. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4651-17#Text>

3. Мельниченко А. В. Теорія і практика забезпечення прав особи на досудовому розслідуванні : монографія / А. В. Мельниченко. Дніпро: Дніпроп. держ. ун-т внутр. справ, 2021. 216 с.

4. Загальна декларація прав людини від 10 груд. 1948 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_015#Text

5. Міжнародний пакт про громадянські і політичні права. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_043#Text

6. Конституція України: Закон України від 28 черв. 1996 р. № 254к/96-ВР. URL: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80>

7. Конвенція про захист прав людини і основоположних свобод (Рим, 4.XI.1950) : ратифіковано Законом № 475/97-ВР від 17.07.97. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_004#Text

8. Юджівська Г. Ю. Презумпція невинуватості в кримінальному процесі України та практиці Європейського суду з прав людини: автореф. дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.09 / Акад. адвокатури України. Київ, 2008. 33 с.

9. Справа «Грабчук проти України» (заява № 8599/02): рішення Європейського суду з прав людини від 21 верес. 2006 р. URL: http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/974_118

10. Сиза Н. П., Матохнюк О. Д. Презумпція невинуватості як складова права на справедливий суд у практиці Європейського суду з прав людини. *Вісник кримінального судочинства*. № 3/2018. С. 36-44.

11. Справа «Луценко проти України» (заява № 6492/11): рішення Європейського суду з прав людини від 19 листоп. 2012 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/974_852#Text

12. Справа «Альне де Рібемон проти Франції» (заява №15175/89) : рішення Європейського суду з прав людини від 10 лют. 1995 р. URL: <http://cedem.org.ua/library/sprava-alene-de-ribemon-proty-frantsiyi/>

13. Про судову практику забезпечення права на захист у кримінальному. ВССУ : Узагальнення судової практики про забезпечення права на захист у кримінальному провадженні (витяг) від 01 лип. 2015 р. URL: <https://ips.ligazakon.net/document/VRR00178>

14. Справа «Сітневський та Чайковський проти України» (заяви № 48016/06 та № 7817/07) : рішення Європейського суду з прав людини від 10 листоп. 2016 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/974_b91#Text

15. Справа «Аграчова та інші проти України» (заява № 11109/09 та 3 інші заяви) : рішення Європейського суду з прав людини від 6 груд. 2018 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/974_e36#Text

16. Справа «Бало-Балицький та інші проти України» (заява № 2987/20 та 3 інші заяви) : рішення Європейського суду з прав людини від 10 черв. 2021 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/974_g32#Text

17. Справа «Головко проти України» (заява № 2053/09) : рішення Європейського суду з прав людини від 23 січ. 2020 р. UR: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/974_f08#Text

18. Справа «Дацьков та інші проти України» (заява № 14609/20 та 2 інші заяви) : рішення Європейського суду з прав людини від 24 лют. о 2022 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/974_i07#Text

19. Справа «Васильков проти України» (заява № 77801/13) : рішення Європейського суду з прав людини від 22 верес. 2022 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/974_h39#Text

20. Узагальнення практики застосування судами загальної юрисдикції першої та апеляційної інстанцій при здійсненні судочинства у кримінальних справах статей 3, 5, 6 Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод 1950 року за 2011 – перше півріччя 2012 року. Вищий спеціалізований суд України з розгляду цивільних і кримінальних справ від 01 черв. 2013 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/n0001740-13#Text>

21. Справа «Кромбах проти Франції» (заява № 29731/96) : рішення Європейського суду з прав людини від 13 лют. 2001 р. URL: <https://zakononline.com.ua/echr-practice/show/9522>

22. Кузьмінський О. О. Порушення прав підозрюваного (обвинуваченого) у кримінальному провадженні (аналіз практики ЄСПЛ). *Науковий вісник Ужгородського Національного Університету*. Серія Право. Випуск 77, частина 2, 2023. С. 245-250. DOI: <https://doi.org/10.24144/2307-3322.2023.77.2.42>

23. Справа «Веренцов проти України» (Заява № 20372/11) : рішення Європейського суду з прав людини від 11 квіт. 2013 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/974_945#Text

